

DOBRI IMRE

Kánon és komparatisztika

A KÁNONOK TÖBBSZÓLAMÚSÁGA
KELET-KÖZÉP-EURÓPAI KONTEXTUSBAN

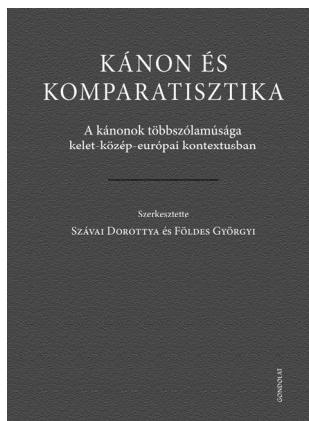
„Le canon est important. Le canon est nécessaire. Le canon est essentiel.” – jelöli ki Szávai János bevezető tanulmánya eme kötet kiindulópontját. Azaz a kánon fontos, a kánon szükséges, a kánon alapvető, elengedhetetlen. Vagy más nézőpontból persze éppenséggel rossz, tekintélyelvű, amit le kell rombolni, teszi hozzá, éppen a fogalom összetettségét hangsúlyozva, amire már írása címében is utal: *Les labyrinthes de la canonisation*, azaz a kanonizáció útvesztőibe készülünk. Kánonok nélkül nem létezik irodalomtörténet, a megértés azonban szükségszerűen egyszerre le is bontja őket. De mindenképpen kikerülhetetlen az irodalmi tudományosság szempontjából, melyet a kánonkutatók immár évtizedes magyarországi története bizonyít.

Ebbe a gazdag kutatási hagyományba csatlakozik bele a Földes Györgyi és Szávai Dorottya szerkesztette *Kánon és komparatisztika* címen megjelent tanulmánykötet, amely egy, a Pannon Egyetemen 2019-ben megrendezett többnyelvű konferencia anyagát adja közre. Maga a kötet ennek megfelelően nemcsak tárgyát tekintve nemzetközi kitekintésű komparatista céljaival összhangban, hanem szerzőgárdájában is, és a magyar mellett angol és francia nyelvű értekezéseket tartalmaz.

Egy tudományos konferencia sikeressége sok szempontból megragadható, új kutatási irányok, szempontok bemutatása, akár vitaindító megközelítések, összszegések, összefüggések bemutatása mindig fontos eredmény. Azonban az így értett újdonság önmagában még csak üres öncél maradna, ha nem tudna továbbgondolásra ösztönözni, ha nem indítana el egy közös gondolkodást. Akkor válik egy konferencia valóban termékeny tanácskozássá, amikor párbeszédet tud teremteni akár a legkülönbözőbb szemléletek és álláspontok között is. Viszont éppen ezt a legnehezebb egy későbbi konferenciakiadványban az élszóban

**Szerkesztette: Földes Györgyi
és Szávai Dorottya**

**Gondolat Kiadó
Budapest, 2020
336 oldal, 3950 forint**

előadott kutatások szerkesztett megjelentetésekor visszaadni. Szerencsés csillagállás alatt és legfőképpen kivételes szerkesztői erényekkel ugyanakkor egy ilyen tanulmánykötet egészen más összefüggésekre mutathat rá és teremthet új párbeszédhelyzeteket.

A *Kánon és komparatiztika* kötet nemcsak megőrzi a konferencia azon eredeti szándékát, hogy a magyar irodalomtudományt párbeszédbe hozza nemzetközi komparatisták kutatásaival. Ezen túl azonban az egymástól független előadásokat átgondolt szerkesztői munkával tematikusan egymás mellé rendezve felmutatja azok egymásra reflektáló, egymást kiegészítő, újabb párbeszédet nyitó gondolatmeneteit.

A kötet négy tematikus fejezetre oszlik, melyek a kánon és komparatiztika elméleti és történeti vonatkozásaitól kezdve a Kelet-közép-európai kánonok és a modernség irodalomtörténeti paradigmájának összefüggésein keresztül a kortárs magyar irodalom tágabb európai komparatív vizsgálatáig terjednek. Ahogy a szerkesztők előszavukban fogalmaznak, a gyűjtemény „többek közt arra a kérdésre keresi a választ, hogy a magyar irodalomba integrálódó modernség mint európai paradigma miként hozza létre a maga »saját« diskurzusait az »idegen« hagyományból. Továbbá, hogy miben áll a magyar modernségnek a – geokulturális szituáció által fölerősített – többszólamúsága, avagy miként teremti meg a magyar irodalmi modernség a maga európai, illetőleg közép-európai identitását az európai hagyománnyal folytatott dialógusában.” Az elemzések ezen túl kiterjednek a műfordítások hatásaira, a többnyelvűség és a regionalitás, valamint a tudományos és metanyelvi kánonok kérdéseire is.

Egy recenzió szűkebb keretei közé szorítva nincs lehetőségünk minden tanulmányról külön részletesebben szólni, néhány összefüggésre mutathatunk rá csupán. A kötet átfogó jellegének megfelelően a kánonok definiálhatóságával, történeti és elméleti kérdéseivel Szávai János és Charlotte Krauss bevezető dolgozatai is foglalkoznak. Fried István korábban már magyarul szintén megjelent, a kelet-közép-európai irodalmi és szellemi térről szóló összefoglaló előadásának gondolatmenetéhez szorosan kötődnek Németh Zoltán és Kálmán C. György saját regionalitásunk diszkurzív fogalmát körüljáró tanulmányai. Németh Zoltán felveti a saját és a személyes nézőpont kérdésének fontosságát, míg Kálmán C. György a politikailag és poétikailag meghatározott kánonok és ellenkánonok közelmúltbeli fordulatainak tapasztalatait tekintette át. S. Horváth Géza az irodalomelmélet metakritikai kánonjaira és félreolvasásaira hívja fel a figyelmet a 'deformációt' mint kánonszegést vizsgálva. Benyovszky Krisztián ehhez a gondolatmenethez kapcsolódva a modern irodalom és irodalomelmélet kölcsönviszonyait és elméleti kihívásait, valamint az elméleti gondolkodás irodalomtörténeti kánonalakító hatásait mutatja be Jan Mukařovsky különös kanonizációja alapján. A kánonképződés metakritikai aspektusainak kérdéseire csatlakozik végül Szávai Dorottya kötetzáró tanulmánya is, amely a geokulturális meghatározottság diszkurzivitásának felvetésével a műfaji kánonok, valamint a korszakfogalmakhoz kötődő, különösen az irodalmi posztmodernség kánonjainak kritikai újragondolását indítja el.

Több dolgozat, köztük három francia nyelvű szöveg, a komparatiztika lehetséges új útjaira nyit kitekintést: ilyen Ekaterina Dmitrieva írása a romantika ismeretelméletéről Georges Byron kanonikus és mitikus kontinentális képének alakulása kapcsán, Silvia Hegele tanulmánya a XX. századi írónők naplóinak összehasonlító olvasásáról, végül Christine Baron előadása a „jogi regények” lehetséges kánonjáról. Faragó Kornélia a fordításirodalom és az antológiák mindenkori kanonizációs kérdéseiről ír a

jugoszláv próza magyarországi reprezentációját számba véve. A fordítások és a saját nyelv, valamint a különböző kulturális közegekben megtörténő recepció problematikájához Toldi Éva ad további szempontokat Melinda Nadj Abonji *Tauben fliegen auf* című regényének transzlingvális tapasztalata alapján. Ez a gondolatmenet folytatódik az utolsó fejezetben is, ahol az idegen nyelvű befogadás összefüggésében Görzdi Judit Esterházy szlovákiai megjelenéseinek tanulságairól, míg Mayer Lisa Krasznahorkai László német nyelvű recepciójáról értekeznek. A geokulturális kánonképződés kérdése vetődik fel Bányai Éva előadásában, aki Vida Gábor regényeiben az Erdély-reprezentációk új kánonformáló irodalmi közegét tárgyalja, Ladányi István pedig ugyancsak a jugoszláviai magyar irodalom kanonizációs mozgásait foglalja össze a tankönyvek és iskolai szöveggyűjtemények, azaz a mindenkori „hivatalos” kánon reprezentációinak áttekintésével.

A harmadik fejezet esettanulmányai több, immár kanonikus irodalmi viszony alapos összehasonlító vizsgálatát pótolják. Kovács Gábor rendkívül inspiratív szövege Gárdonyi Géza *Láthatatlan ember*ének saját szöveg hagyományaihoz való teremtő viszonyairól szól. Papp Ágnes Klára Ady egyes képalkotási eljárásainak baudelaire-i vonásait, míg Burján Ágnes Pilinszky *Apokrif*ének rilkei szöveg hagyományait elemzi. Kosztolányi saját irodalomszemléletét is meghatározó Európa-képének módosulásait Arany Zsuzsanna foglalja össze. Az „önkanonizáció” kérdését Pataky Adrienn gondolja tovább Nemes Nagy Ágnes reflexiói és levelei alapján irodalomtörténeti kontextusban. Bús Éva az európai befogadás kanonizációs folyamatairól ír a *Pendragon legenda* recepcióját illetően, végül Szmeskó Gábor tanulmányát olvashatjuk Pilinszky Simone Weil kanonizációs indíttatású értelmezéséről. Az utolsó fejezet értekezései a kortárs magyar irodalom kanonizációjához kapcsolódnak többek között Mészöly (Márjánovics Diána), Esterházy (Kovács Árpád), Borbély (Földes Györgyi, Kulcsár Szabó Zoltán) és Tolnai (Rudaš Jutka, Visy Beatrix) művei kapcsán.

Rövid felsorolásomból is kitűnik eme kötet gondolati gazdagsága. Az irodalomtörténet mindig újrendezi és újraproblematizálja a meglévő kánonjainkat. Ezen belül a komparatiztika nemcsak híd-szerepet tölt be az összehasonlító értelmezésben, hanem a kultúrák, nyelvek, irodalmak, művek közvetítése során kiemelt kánonképző szerepe van. Eme kötet nemcsak mindezen kutatások új eredményeinek összefoglalása, hanem sokszínűségében és minőségében is mértékelt ad, méghozzá igen magasra téve e mércét.